

UDK: 118.7(275.1)

Muhammad XURRAMOV,
Professor v.b., PhD, Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Shahrisabz, O'zbekiston
E-mail:eshmuhammad1988@gmail.com

CHDPU professori, PhD A.Abdullayev taqrizi asosida

USE OF MODERN INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN PREPARING FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL PEDAGOGICAL ACTIVITY BASED ON AN INTEGRATIVE APPROACH

Annotation

The article discusses the issues of using modern communications in the preparation of future teachers for professional pedagogical activity based on an integrative approach, and the problems of studying and using foreign experience in this process are reflected.

Keywords: integrative approach, pedagogy, innovative system, communication, teacher personality, quality of education, monitoring, skills, qualifications, physical education, professional activity, foreign experience.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ И КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы использования современных средств коммуникации в подготовке будущих учителей к профессионально-педагогической деятельности на основе интегративного подхода, а также отражены проблемы изучения и применения зарубежного опыта в этом процессе.

Ключевые слова: интегративный подход, педагогика, инновационная система, коммуникация, личность учителя, качество образования, мониторинг, навыки, квалификация, физическое воспитание, профессиональная деятельность, зарубежный опыт.

INTEGRATEV YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARINI KASBIY PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKASIYALARDAN FOYDALANISH

Annotasiya

Maqolada integratev yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilari – kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda zamonaviy kommunikatsiyalardan foydalanish masalalari yoritilgan bo'lib, ushbu jarayonda xorij tajribalarini o'rganish va ulardan foydalanish muammolari o'z aksini topgan.

Kalit so'zlari: integratev yondashuv, pedagogika, innovasion tizim, kommunikatsiya, o'qituvchi shaxsi, ta'lim sifati, monitoring, ko'nikma, malaka, jismoniy tarbiya, kasbiy faoliyat, xorij tajribalari.

Kirish. Davlatimizning eng muhim vazifalaridan biri – ma'naviy jihatdan barkamol insonni tarbiyalash, ta'lim va tarbiya tizimini takomillashtirish, milliy istiqlol g'oyasi asosida ma'naviy va ruhiy jihatdan yangi avlodni voyaga etkazishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol yondashuv asosida tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma'noda ta'lim tizimining barcha bosqichlari, shu jumladan, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda bakalavriatura yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni yuksak ma'naviyatli, axloqli va ma'rifatli qilib tarbiyalashga alohida ahamiyat berilishi qonuniy va zaruriydir. Shu jihatdan olganda, bakalavriatura yo'nalishining "Pedagogika" yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun Oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi o'quv uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi kengashining 2015 yil 20 avgustdagi "4"-sonli majlis bayoni bilan ma'qullangan fanning o'quv dasturlari ishlab chiqilgan. Ularda fanlar bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga quyiladigan talablar minimumi belgilab chiqilgan.

Bo'lajak o'qituvchi shaxsdagi jismoniy, fiziologik, psixologik jarayonlar, holatlarning yuzaga kelish mexanizmlari, qonuniyatlari, tuzilishi, tashqi omillar ta'siriga berilish jihatlarga doir malakalarga ega bo'lishi kerak.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tubdan

o'zgarmoqda. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida integrativ yondashuv va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Integrativ yondashuv ta'lim jarayonida fanlararo bog'liqlikni ta'minlash, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, talabalarning kasbiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilar pedagogika, psixologiya, metodika va axborot texnologiyalarini bir butun tizim sifatida o'zlashtiradilar.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari integrativ yondashuvni amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Jumladan, elektron ta'lim platformalari (Moodle, Google Classroom), raqamli ta'lim resurslari, virtual laboratoriyalar, multimedia vositalari hamda interaktiv taqdimotlar bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini va kasbiy faolligini oshiradi. Shu bilan birga, AKT vositalari yordamida masofaviy ta'lim, aralash ta'lim (blended learning) va loyiha asosida o'qitish samarali tashkil etiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarligini oshirishda AKT quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

pedagogik jarayonlarni modellashtirish va tahlil qilish; darslarni loyihalash va raqamli didaktik materiallar yaratish;

refleksiv faoliyatni rivojlantirish;

innovatsion ta'lim metodlarini amaliyotga tatbiq etish.

Integrativ yondashuv asosida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda, ularni raqamli ta'lim muhitida samarali faoliyat yuritishga tayyorlashda muhim pedagogik omil hisoblanadi

Oliy ta'lim muassasalari talabalariga bilim berishda innovatsion usullar orqali ularning ma'naviy madaniyatini tarbiyalashga mo'ljallangan o'quv mashg'ulotlari fikrlarini erkin ifodalashlari, axborotlarni tanqidiy qabul qilish, jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga, o'z mavqeini mustahkamlashga qaratilishi lozim. Bunda o'qituvchining izlanuvchanligi, ijodkorligi, oz vaqt, kam kuch sarflab yuqori natijalarni ta'minlashida, shuningdek, talabalarning ma'naviy madaniyatini tarbiyalash samaradorligini oshirishda yangi pedagogik texnologiya va interaktiv ta'lim metodi muhim omil hisoblanadi.

Talabalarning kelgusidagi faoliyatini innovatsion tashkil qilish, ta'lim-tarbiya mazmunini yangilash va boyitish asosan to'rt yo'nalish bo'yicha tashkil qilinishi maqsadga muvofiq:

- talabalarga insonparvarona munosabat bildirish yo'nalishi;

- didaktik faollashtiruvchi va majmuaviy rivojlantiruvchi yo'nalishi;

- tarbiya konsepsiyasi yo'nalishi;

- innovatsion g'oyalari, konsepsiyalar, metodlarni qo'llash yo'nalishi;

- talabalarda sog'lom turmush tarzini shakllantiruvchi g'oyalarni atrof-muhitni insonparvarlashtirish, ya'ni tarbiya va ta'lim tamoyillarining ustuvorligini amalga oshirish yo'nalishi bilan bog'liqlikda rivojlantirish Binobarin, bo'lajak o'qituvchilarning, ya'ni bugungi kunda pedagogika oliygohlarida tahsil olayotgan talabalarning yuksak madaniy va ma'naviy saviyasini qaror toptirish, mas'uliyat va burchni his ettirish ularni kelgusidagi faoliyatlarini innovatsiyalar asosida tashkil etishga o'rgatishni taqozo etadi.

E'tirof etish kerakki, ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida innovatsion faoliyatni amalga oshirish mumkin emas. Buning uchun, o'quv-biluv jarayoni ochiq xarakterga ega bo'lishi, o'zaro axborotlar almashinuvi asosida tashkil etilishi kerak.

Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash quyidagi omillar asosida rivojlanadi:

- ijodiy individuallik;

- talabalarning har tomonlama kasbiy kamolotga erishishi va takomillashishi jarayoni;

- o'z imkoniyatlarini amalga oshirish sifatidagi kreativ tajriba;

- intellektual-ijodiy tashabbus;

- bilimlar kengligi va chuqurligi, intellektual qobiliyati;

- ziddiyatlarga nisbatan hushyorlik, ijodga tanqidiy yondashuv, axborotlarga tashnalik, muammolardagi g'ayriodatiylikka va yangilikka bo'lgan his-tuyg'u, professionalizm, bilishga bo'lgan chanqoqlik va boshqalar.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchisi, ya'ni bugungi kun talabalarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda quyidagi jihatlarga e'tiborni qaratish lozim:

- bakalavriatura bosqichida tahsil olayotgan talabalarni ijodiy-motivatsion yo'naltirish, ya'ni ularning ijodiy qiziqishi, muayyan yutuqlarga intilishi inobatga olinishi zarur;

- kreativlik fazilatlarini tarkib toptirish, ya'ni ularning tanqidiy fikrlashi, baho bera olish qobiliyati, mushohada yuritish, refleksiyaga moyilligini o'stirish;

- o'z kasbiy faoliyatini baholashga o'rgatish, ya'ni ijodiy faoliyat metodologiyasini egallash, ziddiyatni ijodiy bartaraf qilish qobiliyati; ijodiy faoliyatda hamkorlik va o'zaro yordam berish qobiliyatini shakllantirish;

- talabalarda qat'iyatlilik, mas'uliyatlilik, halollik, haqiqatgo'ylik, o'zini tuta bilishni rivojlantirish.

Demak, o'qituvchining innovatsion faoliyati o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va konsepsiyasini shakllantirish, ushbu rejani amalga oshirish va tahrir qilish, samaradorlikka baho berishni qamrab oladi. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashning o'ziga xos jihatlardan yana biri har xil ta'limiy sharoitlarda turlicha tabiatga, dunyoqarashga ega bo'lgan ta'lim jarayoni subyektlari imkoniyatlarini ro'yobga chiqara olishidir. Bu sohada dastlabki yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, bu sohaga oid konsepsiyalar murakkab, muntazam bo'lmagan ochiq didaktik vaziyatlar, uning tarkibiy qismlari va tarbiya jarayonini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda estetik tarbiyaning xam o'ziga xos o'rni bor. Estetik tarbiya ancha keng ma'noga ega bo'lib, shaxsni tabiat va jamiyatdagi go'zallikni ideal nuqta nazardan idrok etishga o'rgatadi. Voqelikdagi, ijtimoiy-mehnat, pedagogik munosabatlarda shaxsning didini o'stirishga, go'zallik va mukammallikka intilishga zamin yaratadi. Shu sababli talabalarning kelgusidagi faoliyatini tashkil etishda, hayotdagi go'zallikni in'ikos etish, uni fahmlay va qadrlay olishi, nozik didli bo'lishiga, xullas o'z hayotini go'zallik qonunlari asosida tashkil qilish asosida komil insonga xos bo'lgan eng zaruriy fazilatlarini rivojlantirish zarur.

Oliy ta'limdagi islohotlar mazmuni yuksak rivojlangan mamlakatlar darajasida, O'zbekistonning ilg'or ilmiy-texnik, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ta'minlashga qodir intellektual salohiyotga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlashni talab etadi. Bu vazifaning samarali echimini topish ko'p jihatdan o'qitish texnologiyalarini takomillashtirish, o'quv jarayonida zamonaviy axborot kommunikatsiya tarmoqlaridan o'z o'rnida maqsadga muvofiq foydalanishga bog'liq.

Talabalarga o'quv mashg'ulotlarida innovatsion bilimlar berish ijtimoiy qonunlar asosida olib boriladi. Bunda quyidagi asosiy vazifalar hal etiladi:

1) sog'lom turmush tarzi tushunchalarini rivojlantirish, tana a'zolarini chiniqtirish, jismoniy jihatdan to'g'ri rivojlanish hamda ish qobiliyatining oshishiga ta'sir etish;

2) kelgusida ish faoliyatini umumiy o'rta ta'lim maktablarida tashkil qiluvchi talabalarni maktab yoshidagi bolalar to'g'risidagi fiziologik, psixologik bilimlar bilan qurollantirish, xususan, qaddi-qomatni to'g'ri tutish, mutanosib shakllantirish suyak-bo'g'inlari va muskullarni uyg'unlashgan tarzda rivojlantirish, yurak-qon tomir hamda nafas olish a'zolarini, asab tolalari majmuasini mustahkamlash haqidagi bilim berish;

3) maxsus usul va texnika asosida talabalarning sog'liklarini, har bir individual shaxs kamoloti saviyasini tadqiq etish: belgilangan norma va undan uzoqlashish ko'rsatkichlarini oldindan belgilash negizida tarbiya uchun doimiy ko'rsatkichni aniqlash va boshqalar.

Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda innovatsion metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Inson jismonan sog'lom, har tomonlama etuk rivojlanishi uchun ma'lum maqsadni ko'zlagan holda tejimli harakat qilishi, tabiat qo'ynida yoki ozoda-shinam sport zalida

harakatli mashqlar bilan shug'ullanishi nafas his-tuyg'usini, aqliy tushunchasi va didini tarbiyalaydi.

Yangi pedagogik bilimlar ko'lamini bugungi kunda ta'lim-tarbiya tizimida yangicha metodologik yondashuvlarni yuzaga keltirayotir. Shu jihatdan olganda talabalarini estetik tarbiyalashda innovatsion texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash bir-biri bilan bog'langan va o'zaro ta'sirda bo'luvchi unsurlardan iborat uzluksiz va kafolatlangan natijani qo'lga kiritish jarayonidir.

Bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash maqsadi iste'molchilar talablariga mos keluvchi sifatli ta'lim xizmatlarini taqdim etish uchun zarur sharoitlarni ta'minlaydi, davlat ta'lim standartlari talablariga erishishda ta'lim jarayonlari samaradorligini oshiradi, muassasada ijodiy va ishchan muhitni rivojlantirib, xodimlarning kasbiy faolligini oshirishga, muassasaning raqobatbardoshligini ta'minlashga, ta'lim faoliyati uchun zamonaviy xavfsiz sharoitlarni yaratish va boshqaruvida jamoatchilikning keng ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi.

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislar tayyorlashda o'qitiladigan asosiy fanlar qatoridan "Jismoniy tarbiya metodikasi", "Pedagogika", "Umumiy psixologiya", "Pedagogik mahorat", "Pedagogik texnologiyalar" kabi o'quv predmetlari jami 172 soat o'tilishi mo'ljallangan. Mazkur fanlarning o'quv dasturlari va o'quv-mavzu rejalarining tahlili shuni anglatadiki, pedagogik kadrlar tayyorlashdagi asosiy e'tibor bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik mahoratni shakllantirish, pedagogik texnologiya elementlarini egallash, o'qituvchi mahoratiga doir dolzarb muammolar, o'qituvchi mahorati, uning asoslari, o'qituvchi faoliyatida kasb mahoratining o'rni va mohiyatini bilish, faoliyatning turli holatlarida o'qituvchining muomala madaniyati, aloqa o'rnatishi va muloqotga kirisha bilishi haqidagi bilimlar talabalar tomonidan o'zlashtirib olinishi kerak. Biroq mazkur o'quv dasturlarida bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilari innovatsion faoliyatini shakllantirishga bo'lgan ichki ehtiyoj va qiziqish inobatga olinmaydi. Bu borada maxsus metodik qo'llanmalar, yangilik kiritishga nisbatan rag'batning qaror topmaganligini kuzatish mumkin.

- bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashning ilmiy - pedagogik asoslari ishlab chiqilmaganligi bo'is o'qituvchilarda motivasiyani

kuchaytirishga xizmat qiladigan o'quv majmualari yaratilmagan;

- ayrim hudud va qishloq joylarida o'quv resurslari zamon talablari darajasida emasligi;

- maktab fan metod birlashmalari faoliyati zamon talablariga to'la javob bera olmaydi va malaka oshirishning samaradorligi aniqlanmaydi.

Bular kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash muammosining amaliyotdagi holatini yaxshilash zarurligidan dalolat beradi. Buning uchun quyidagi vazifalarni bajarish lozim:

- bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda;

- kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash shart-sharoitlarini, mexanizmini ishlab chiqish;

- kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan metod va vositalarni belgilab olish;

- o'qituvchilarining zamonaviy ta'lim olishlari, tajriba almashishlari uchun shart-sharoit yaratish, ta'limning sifat ko'rsatkichlarini aniqlash;

- zamonaviy texnologiyalarni amalda qo'llashga o'rgatish.

Innovatsion faoliyat motivatsion, texnologik va reflektiv qismlardan tashkil topadi Talabalarni bu faoliyatga tayyorlash ikki yo'nalishda amalga oshiriladi: yangilikni idrok qilishga innovatsion tayyorgarlikni shakllantirish va yangicha harakat qilishga o'rgatish. Innovatsion faoliyatni tashkil etishda tahsil oluvchilarning bilish faoliyati va uni boshqarish alohida ahamiyatga ega.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchisini kelgusidagi kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda bakalavriatura bosqichida tahsil olayotgan talabalarni ijodiy-motivatsion yo'naltirish, ya'ni ularning ijodiy qiziqishi, muayyan yutuqlarga intilishi inobatga olinishi zarur. Bundan tashqari, ularni o'z kasbiy faoliyatini baholashga o'rgatish, ya'ni ijodiy faoliyat metodologiyasini egallash, ijodiy faoliyatda hamkorlik va o'zaro yordam berish qobiliyatini shakllantirish zarur. Binobarin, o'qituvchining innovatsion faoliyati o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va konsepsiyasini shakllantirish, ushbu rejani amalga oshirish va tahrir qilish, samaradorlikka baho berishni qamrab oladi.

ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva Sh. A. Sportchilarning tarbiyalanganlik darajasini tashxislash metodlari. – Toshkent: Kamalak, 2002. - 134 b.
2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta'lim. – Toshkent, 2021.
3. Pedagogika va ta'lim texnologiyalari asoslari. – Toshkent, 2020.
4. Pedagogika va ta'lim texnologiyalari asoslari. – Toshkent, 2020.
5. Integrativ ta'lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2019.
6. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: A.Avloniy XTRXMOMI, "Nikon Print", 2006. 73 b.